

ФІЛОСОФІЯ ХХ СТОЛІТТЯ

Сергій Йосипенко, Олена Вдовина, Микола Симчич (Київ)

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ УКРАЇНИ ЯК ГАЛУЗЬ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І АКАДЕМІЧНА ДИСЦИПЛІНА В 1950–2000 РОКАХ¹

Українські філософи сьогодні дедалі частіше звертаються до теми свого безпосереднього минулого – радянської філософії. Діапазон дискусій щодо радянської філософії простягається від повного заперечення існування такої філософії (точніше заперечення існування філософії як такої, і розуміння діяльності філософів радянської доби як суто ідеологічної) аж до приписування їй великих досягнень, порівнюваних із розвитком західної філософії. Однак ці дискусії спираються переважно на персональні спогади сучасних філософів про радянське минуле (праці Віталія Табачковського [Табачковський, 2002], Ганни Горак [Горак, 2009], Вілена Горського [Горський, 2001], Василя Лісового [Лісовий, 2007a & 2007b], Петра Йолоня [Йолон, 2010], Ярослави Стратій [Стратій, 2010]) чи на рефлексії, що звертаються до загальних умов філософування в радянський період (праці Євгена Бистрицького [Бистрицький, 2009], Сергія Пролеєва [Пролеєв, 2003], Анатолія Лоя [Лой, 2003], Михайла Мінакова [Мінаков, 2009]). Згадані звернення не вичерпують усіх можливих способів вивчення історії радянської філософії, до яких, крім наведених вище мемуарів та загального аналізу умов філософування, можна додати дослідження робіт радянського минулого не як ідеологічної, а як власне наукової продукції, та вивчення архівних даних. На нашу думку, жоден з перерахованих способів не є самодостатнім, а об'єктивне історико-філософське дослідження радянського минулого (таке, яке застосовують до будь-якого іншого періоду історії філософії) вимагає поєднання цих підходів і виваженого застосування кожного з них. Тому автори статті вирішили розглянути дослідження в царині історії філософії України, здійснені в радянський період, насамперед як *академічну дисципліну*, що розвивалася за її прита-

© С. Йосипенко, О. Вдовина, М. Симчич, 2011

¹ Стаття підготовлена за підтримки гранту Державного фонду фундаментальних досліджень України Ф 41.5/007 «Філософія в системі національної культури: порівняльний аналіз історико-філософських досліджень в Білорусі та Україні».

манними інституційними законами. Ми намагалися встановити, який науковий здобуток цієї дисципліни, а також яким чином пострадянські дослідження пов'язані з нею. Щоб виконати це завдання, ми вирішили передовсім реконструювати дослідницьке поле окресленої академічної дисципліни, а відтак перейти до вивчення окремих публікацій, виданих в її рамках.

Предметом цієї статті став розгляд динаміки функціонування та чинників розвитку історії філософії України як академічної дисципліни у другій половині ХХ століття. Розгляд цієї динаміки та чинників має на меті відповісти на два запитання: чи була історія філософії України єдиною монолітною дисципліною, яка впродовж усього радянського періоду функціонувала в межах однієї наукової програми і повністю підпорядковувалась ідеологічним вимогам? Чи є пострадянський період розвитку цієї дисципліни кардинальною зміною не лише в плані ідеології, а й зміною парадигм чи наукових програм? На думку авторів, переконлива і науково-обґрунтована відповідь на ці запитання можлива лише за умови, якщо цю дисципліну, чітко окреслену тематично та інституційно галузь радянської філософії, розглядати передусім як систему виробництва наукової продукції. Через це основним методом пропонованого дослідження став контент-аналіз сукупності згаданої продукції – корпусу праць з історії філософії України другої половини ХХ століття. Корпус публікацій з історії філософії України в 1950–2000 роках було сформовано на основі бібліографії з історії філософії України, підготовленої Сергієм Кудрою (опублікована на сайті Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАНУ). В цій бібліографії виправлено помилки атрибуції, систематизовано посилання на статті, опубліковані у збірках та колективних монографіях, розподілено публікації по роках і жанрах. До публікацій з історії філософії України було додано також захищені в Україні дисертації з цієї академічної дисципліни. Таким чином повнота і репрезентативність досліджуваного корпусу публікацій була забезпечена включенням у нього не лише наукових статей та монографій, а й захищених дисертацій, науково-популярних і пропагандистських публікацій, а також дидактичної літератури з історії української філософії.

Розподіл публікацій за роками і жанрами став основою для розробки моделі розвитку академічної дисципліни історії філософії України у другій половині ХХ століття, а аналіз тематики публікацій дав змогу відтворити внутрішні та зовнішні чинники її розвитку. Одиницею здійсненого контент-аналізу була одна публікація незалежно від жанру; категоріями аналізу були теми публікацій, їх жанри та кількісні співвідношення за роками, напрямками дослідження і окремими предметами. Безперечно, такий контент-аналіз має певні обмеження, оскільки в ньому фактично прирівняні до однієї одиниці окремі статті та підсумкові роботи – колективні монографії, підручники (які, зрозуміло, складають невеликий обсяг усіх публікацій, хоча саме у них відбувається узагальнення і кодифікація вже здобутого наукового знання). Проте наукова публікація у вигляді статті, брошури, монографії є основною формою дослідницької роботи і дає змогу оцінити тенденції та динаміку

досліджень в тих чи тих напрямках та галузях досліджень, натомість аналіз змісту програмних і підсумкових праць потребує інших методів аналізу, що виходить поза межі даного дослідження.

Здійснений в межах описаного підходу аналіз кількості та тематики публікацій дає змогу виділити чотири етапи розвитку історії філософії України як академічної дисципліни. Перший з них – це період сталого функціонування 1950-х – середини 1960-х років. Ця молода дисципліна, яка інституювалась в системі радянських академічних закладів в середині 1940-х років, вже в середині 1950-х років виходить на стабільну кількість публікацій (середній показник за згаданий період – 22 праці на рік, від 9-ти у 1950 році до 32-х у 1959 та 1966 роках; виняток складає лише 1956 рік, коли святкували ювілей Івана Франка – 64 публікації, з них 42 присвячено І. Франкові). За цей період дисципліна, заснована на засадах радянського марксизму сталінської доби, поступово звільняється від безпосереднього зв'язку з ідеологією сталінського штибу, хоча до середини 1960-х років функціонує без різких змін у тематиці чи формулюванні тем. Ключові теми цього періоду: «філософські», «суспільно-політичні», «естетичні (адже часто йдеться про письменників)» «погляди» [Безпальчий, 1952; Головаха, 1953; Гончаренко, 1950; Дмитренко, 1954; Євдокименко, 1955; Іванов, 1950; Лесин, 1951], зв'язок з російською літературою чи її видатними постатями, такими як Микола Чернишевський, Віссаріон Бєлінський [Басс, 1953; Егорова, 1950; Кирилюк, 1954; Пільгук, 1954], боротьба «за» – дружбу народів, прогресивні ідеї, і «проти» – релігії, Церкви, уніатства, буржуазного націоналізму. Найбільше публікацій такого плану стосуються україно-російської дружби, взаємовпливу двох культур та окремих діячів, проте трапляються публікації про культурні взаємозв'язки українців з поляками, білорусами, болгарами, молдаванами та грузинами [Бичваров, 1966; Вервес, 1957; Какулія, 1973; Кашуба, 1978; Ничик, 1977; Нічик, 1974].

Так само існував чіткий набір досліджуваних постатей, зокрема «революціонерів-демократів» XIX – початку XX століття, переважно письменників (Іван Франко, Тарас Шевченко, Леся Українка, Павло Грабовський, Михайло Павлик, Михайло Коцюбинський, Сергій Подолинський), а також учених-природознавців того ж часу (Олександр Богомолець, Опанас Стойкович, Микола Кашенко, Микола Холодний, Максим Антонович, Михайло Максимович), з нечисленними включеннями персоналій попереднього періоду (Григорій Сковорода, з середини 1950-х – Яків Козельський, Іван Вишенський). Коли йдеться про спосіб формулювати історико-філософські проблеми та методологію їхнього розв'язання, домінують праці, присвячені поширенню марксистських (революційно-демократичних) ідей чи їх «прообразів» у представників української філософської думки, пошукам діалектики, матеріалізму, просвітництва у цих діячів.

Значна кількість праць цього періоду мала на меті довести атеїзм основних представників української філософської думки і їх боротьбу проти Церкви, особливо католицької та уніатської. Атеїзм знаходили майже у всіх досліджу-

ваних постатей: у Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Лесі Українки, Павла Грабовського, Олександра Потебні, навіть у Григорія Сковороди. Інколи класики української літератури у творах радянських істориків філософії того періоду «хворіли» не просто на атеїзм, а на його войовничі різновиди. Проте часами ці діячі не досягали до нього, тоді їхні погляди характеризували як «антиклерикалізм» або «просвітництво». У таких випадках доводилося миритися з їхнім релігійним світоглядом заради іншої не менш важливої справи – неприйняття ними унії чи католицизму.

Оскільки такий підхід спрямовано передусім на особистості, то у ювілейні роки спостерігаються статистичні стрибки публікацій. Ці стрибки статистично відчутні також тому, що значна частина публікацій 1950–1960-х років з історії філософії України міститься у виданнях, розрахованих на широке коло читачів, – з переходом до більшої професіоналізації історії філософії України в наступні роки такі ювілейні спалахи стають помітними лише на рівні тематики, не збільшуючи, як правило, кількості публікацій. В цей період наукові (щонайменше в розумінні того часу) публікації часто виходять в загальних виданнях (партійних, пропагандистських, літературних), вузівських збірках; нечисленними є наукові монографії і брошури. Першим спеціалізованим місцем публікацій з дисципліни стають наукові записки Інституту філософії АН УРСР, оформлені як окремі збірки під різними назвами: «З історії...» [див. З історії... 1959; 1956; 1963]; зміни цих назв засвідчують як інституційні, так і методологічні переформатування дисципліни. З 1969 року одним з провідних місць публікації стає журнал «Філософська думка». У суто тематичному аспекті період кінця 1950-х – 1960-х років, який можна назвати періодом «виходу зі сталінізму», є перехідним між дослідницькою парадигмою «сталінського» періоду та дослідницькою парадигмою «застійного» періоду – 1973–1990 років.

Другий період – період бурхливого розвитку 1969–1972 років; за ці 4 роки маємо таку ж кількість публікацій, як і за попередніх 9 років (1960–1968) – 188, і як за усі 1950-ті роки (без урахування ювілейного статистичного стрибка 1956 року). І кількісно, і тематично цей період є результатом методологічної перебудови та інституційних зрушень, що здійснювалися щонайменше впродовж 1960-х років. Окрім того, він збігається зі своєрідним досягненням – дисципліною «зрілості», визначеної накопиченням наукового доробку та початком активної самостійної роботи нового покоління дослідників, яке прийшло в науку по закінченні створених наприкінці Другої світової війни філософських факультетів. Одним із симптомів такої зрілості є вихід 1966 року першої синтетичної праці з історії філософії України (після 20 років існування відповідного відділу в Інституті філософії АН УРСР; про її характер свідчить назва – «Нарис» [Нарис історії..., 1966]). Тематичні зрушення цього періоду було визначено у попередні роки: ще на зламі 1950–1960-х з'являються перші згадки про ідеалізм, про Михайла Драгоманова, про викладання філософії в дореволюційний період – тематики, що виходить поза межі інтересу боротьби матеріалізму з ідеалізмом чи класової боротьби.

Однак повною мірою результати роботи над цими темами ми бачимо саме в публікаціях 1969–1972 років. Слід звернути увагу, що деякі теми, «відкриті» в 1960-х, після 1972 року в радянській історико-філософській науці практично зникають (як, наприклад, публікації про Драгоманова).

У період 1969–72 років на перший план виходять праці, присвячені вивченню філософської освіти в Україні, зокрема у Києво-Могилянській академії (хоча перша публікація, присвячена КМА, датується 1961 роком [42], справжній видавничий пік припадає на 1969–1972 рр. [Калиновський, 1969; Нічик, 1970]), а також у Львівському [Верніков, 1969] та Харківському [Блюдов, 1969; Почапський, 1971] університетах. Цей період став часом утвердження і легітимації нових тем досліджень, зокрема тематики дослідження у галузі ранньомодерної філософської думки України, повністю відсутньої в 1950-х роках, яка, проте, стала однією з провідних в 1970–1980-х.

1973 року цей бурхливий ріст, як у плані публікацій, так і у плані розширення тематики, різко обривається внаслідок зміни ідеологічного клімату в Україні (зміна керівництва ЦК КПУ) та «оргвисновків» щодо ряду дослідників історії філософії України².

Третій період, 1973–1990 роки, є другим періодом сталого функціонування. Його особливістю є менша річна кількість публікацій (15 праць в середньому за рік: від 5-ти 1980 року до 32-х 1987 року), менша заангажованість академічної історії філософії завданнями пропаганди та ідеологічної боротьби і більша професійна і тематична замкненість дисципліни. Якщо в перший сталий період вивчали переважно філософські погляди борців-нефілософів, які були близькими до марксизму, атеїзму, матеріалізму та діалектики, то в другий – історію філософії, але переважно далекої і не пов'язаної з марксизмом. У цей період існують свої ідеологічні рамки – дружба народів, єдність східнослов'янських народів (в основі якої лежить «спільна» культура Київської Русі), і своя боротьба в галузі теорії – з буржуазним націоналізмом і його «фальсифікаціями». Початок останньої також датується 1960-ми роками, однак розмаху вона набуває саме в цей період.

Приклад дискусії довкола філософських поглядів Т. Шевченка [Манзенко, 1976; Острянин, 1976] демонструє неспроможність попередніх «простих» методологічних засад, які склалися в історії філософії сталінського періоду, і вичерпаність тематики революціонерів-демократів, які в цей період перестають бути не лише провідним, але й важливим предметом дослідження (про них пишуть в підручниках, а також в контексті полеміки чи зв'язків, але над цією тематикою продовжують систематично працювати лише кілька авторів старої школи, і після 1982 року ми вже не бачимо публікацій, спеціально присвячених їм). Про І. Франка пишуть дуже мало і переважно в полемічно-

² Згідно з архівними даними, дослідженими в межах НДР кандидатом філософських наук О. Ю. Шереметою, низка співробітників разом із завідувачем відділу історії філософської та суспільно-політичної думки України ІФ АН УРСР було звільнено, а весь колектив відділу – достроково переатестовано.

му контексті. Про П. Грабовського практично не згадують після 1964 р. і не повертаються до нього в наступні періоди, те саме стосується Панаса Мирного, М. Павлика, Остапа Терлецького.

Сталий період 1973–1990-х років є періодом відкриття нового предмету – філософської думки Київської Русі та методологічної перебудови під нього. На відміну від ранньомодерної філософської думки, це відкриття не впливало настільки революційно на методологічні та ідеологічні засади академічної історії філософії України 1970–1980-х років, однак його методологічні наслідки матимуть значення, що виходить поза межі цього періоду. Зокрема, з 1980 року в публікаціях Вілена Горського подибуємо поняття «філософська культура» [Горський, 1980], яке швидко засвоюється іншими науковцями [Духовна мудрість, 1995; Творчість, 1992; Философская культура, 1990].

Четвертий період (1991–2000) є найцікавішим в статистичному плані, з огляду на більшу кількість публікацій і, особливо, на більшу кількість задіяних в академічній дисципліні науковців, наукових центрів та інституцій. Окрім того, на відміну від попередніх, він не є ані періодом сталого функціонування, ані періодом бурхливого розвитку, поєднуючи ознаки обох. 1991 року кількість публікацій доходить до 39, долаючи межу у 32 публікації («максимум» попереднього періоду), 1992 року вона збільшується майже до рівня 1972 року (79, у 1972 р. – 81) і після відносного зниження у 1993–1995 роках долає і цей рубіж та надалі лише зростає. Середній показник періоду 1991–2000 років – 88 публікацій за рік, що в рази перевищує показники попередніх сталих періодів (22 і 15).

Змінюється характер публікацій і спосіб їх видання. У цей період з'являється нова тенденція – наукові збірки з широким колом учасників, на відміну від збірок радянського періоду, які були результатом роботи спеціалізованих у дисципліні наукових підрозділів. Більша частина цих збірок присвячена окремим особистостям, відтак історія філософії України знову виявляє тенденцію організовуватись довкола вивчення особистостей, хоча цей феномен часто є формою долучення до академічної дисципліни науковців, які раніше не спеціалізувалися з української філософії. Кількість, тематика та місця видання цих збірок засвідчують своєрідне розосередження дисципліни – якщо раніше вона організовувалась переважно довкола Інституту філософії АН УРСР (Київ) та Інституту суспільних наук АН УРСР (Львів), за участю Київського та Львівського університетів, то в 1990-ті до української філософії звертаються в багатьох наукових та ВУЗівських центрах.

Під кінець 1990-х ця тенденція поступається місцем іншій – з'являються «серійні» публікації – тематично поєднані публікації одного автора, як правило здобувача наукового ступеня, кількість яких за 1 рік іноді може дорівнювати річному показнику усієї дисципліни «застійного» періоду або сумарному показнику публікацій на цю тему за весь радянський період. Впродовж 1990-х відбувається поступова стабілізація досліджуваних тематик з урахуванням нових предметів дослідження, які були відкриті раніше, але вийшли

на перший план саме в цей період: таких, скажімо, як академічна філософія XIX – початку XX століть [Добрянська, 1992; Куценко, 1997; Тихолаз, 1997]; українська філософська думка у світовому контексті [Вільчинська, 1996; Жулинская, 1991; Сігов, 1994; Сорока, 1996; Шевченко, 1995; Шинкарук, 1993]; поодинокі спроби залучення для компаративного аналізу східного контексту [Данилова, 1992; Завгородній, 1997].

Активізуються дослідження історії філософії України в контексті національної культури та розробки культурологічного підходу до вивчення історії національної філософії, які в попередні періоди були предметом інтересу переважно науковців із західної української діаспори [Горський, 1991; Історія філософії, 1991; Мазур, 1997; Національна філософія, 1993; Попович, 1996; Рассоха, 1996; Шевченко, 1992]. Чимало праць присвячені вивченню понять «національна ідея», архетипи української культури, українська ментальність тощо [Бичко, 1997; Жмир, 1996; Забужко, 1992; Кримський, 1996; Розумний, 1997; Шинкарук, 1996; *Mediaevalia Ucrainica*, 1993].

Після спалаху широкого інтересу до історії філософії України на початку цього періоду (який не можна вважати закінченим, бо є всі підстави вважати, що цей період триває по сьогодні, однак аналіз сучасної ситуації виходить за межі даного проекту), наприкінці 1990-х років можна спостерігати тенденцію, коли історія філософії України менше пов'язується із завданнями пропаганди та ідеологічної боротьби і більше професійно і тематично замикається як академічна дисципліна. Однак її академічний статус змінюється порівняно з попереднім періодом: із суто дослідницької галузі історія філософії України перетворюється чи не на найпопулярнішу дисципліну навчально-кваліфікаційної продукції, окремі зразки якої іноді важко відрізнити від публіцистики чи популяризаторства. Цей феномен є ще одним свідченням того, що впродовж усієї другої половини XX століття академічна дисципліна історії української філософії розвивалася під впливом як внутрішньонаукових, так і зовнішніх, ідеологічних та інституційних чинників.

Таким чином можна констатувати, що 1950–2000 роки є періодом тяглого розвитку історії філософії України як академічної дисципліни на постійній інституційній основі (працюють окремі спеціалізовані наукові підрозділи, виходять спеціалізовані періодичні видання і збірники, а сама дисципліна, незважаючи на корекції її назви, посідає стале місце в науковій номенклатурі та системі філософського знання). Про це свідчить стабільна, хоча й різна в різні періоди, кількість публікацій в галузі та чітко виражені тематичні доміанти і тенденції, а також дія схожих чинників в кожен з періодів. Контент-аналіз корпусу публікацій з історії філософії України засвідчує як ендегенну динаміку розвитку наукових досліджень, так і вплив на них ідеологічних пертурбацій радянського та пострадянського періодів, розкриваючи вплив на розвиток цієї академічної дисципліни як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. До останніх можна додати також інституційний чинник – місце дисципліни в номенклатурі філософських наук і задіяність в ній різноманітних наукових структур.

У другій половині ХХ століття можна виділити 4 окремих періоди розвитку дисципліни. Два періоди сталого функціонування – «сталінський і післясталінський» та «застійний», період бурхливого розвитку 1969–1972 рр. та період сталого розвитку 1991–2000 рр. У періоди сталого функціонування академічна дисципліна історії філософії України розвивалася переважно під дією внутрішніх чинників в межах загального ідеологічного контексту та інституційних умов. Період бурхливого розвитку був підготований значною мірою дією цих чинників. Передусім він завдячує природній динаміці систематизації, пік якої в силу інституційних причин настає у другій половині 1960-х (перехід від аналізу поглядів окремих осіб до суцільної історії філософії та розширення її обсягу з огляду на властивий добі сцієнтизм та історизм). Крім того на звершення цього періоду вплинули методологічна антиідеологічна, антисталінська робота, спрямована на реабілітацію професійної, відносно автономної від ідеології філософії, яка провадиться в 1960-х, та можливість прориву до нових предметів (підготована двома попередніми чинниками). Натомість припинення бурхливого росту було екзогенним – наслідком ідеологічного та інституційного втручання 1972 року.

Сталий розвиток 1990-х років також має екзогенне походження, його спричинила зміна ідеологічної ситуації в країні в цілому та зміна інституційного і наукового статусу історії філософії України, а не зміна методології чи відкриття нових тематик. Це дає підстави припустити, що упродовж двох періодів сталого функціонування формується дослідницьке поле, на якому постає академічна школа (чи школи?) історії філософії України. Зокрема, в цей період формуються школи дослідження ранньомодерної та середньовічної філософії, водночас традиції дослідження ХІХ–ХХ століть протягом цього часу є перерваними як тематично, так й інституційно. Упродовж 1990-тих років відбувається конверсія досягнень галузі радянського періоду зі збереженням основного поля дослідження і спробами змінити загальні підходи до вже наявного дослідницького поля. Упродовж всього часу розвитку дисципліни ми можемо спостерігати тяглість, засновану на акумулюванні здобутків, спадковості поколінь та постійній тенденції до відкриття нових предметів на основі вже дослідженого. Це не дає підстав говорити про зміну парадигм упродовж розвитку академічної дисципліни, однак в окремі періоди її функціонування ми маємо різні наукові програми, які є результатом дії різних для кожного періоду зовнішніх та внутрішніх чинників. Механізм переходів від одного періоду до іншого та наукові програми, характерні для кожного з періодів, будуть предметом наступних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

- Басс І.І.* Белінський і українська література 30–40 років ХІХ с. – К.: Вид-во АН УРСР, 1953. – 128 с.
- Безпальчий В.Г.* Суспільно-політичні погляди П. Грабовського // Більшовик України. – 1952. – № 7. – С. 51–62.
- Бистрицький Є.* Метафізика пізнього радянського марксизму: філософська теорія та її втрати // Філософська думка. – 2009. – № 3. – С. 71–89.

- Бичваров М., Горський В.* Українсько-болгарські філософські зв'язки (Друга половина XIX ст.). – К.: Наукова думка, 1966. – 183 с.
- Бичко І.* Ментальна співзвучність української та європейської філософських традицій: “кордоцентричні мотиви” // Київські обрії. – К.: Стилос, 1997. – С. 316–337.
- Блудов Я.* Дещо про розвиток марксистсько-ленінської філософії у харківському державному університеті у 1920–1953 роках // Вісник Харківського ун-ту № 43. Серія філософії. – 1969. – Вип.5. – С. 69–77.
- Вервес Г.Д.* Іван Франко і питання українсько-польських літературно-громадських взаємин 70–90-х років XIX ст. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – 364 с.
- Верников М.* К истории львовско-варшавской философской школы // Научные доклады высш. школы. Сер.: Филос. науки. – 1969. – № 4. – С. 133–140.
- Вильчинська С. П.* Юркевич і З. Фрейд про несвідоме (спроба порівняльного аналізу) // Філософська і соціологічна думка. – 1996. – № 3–4. – С. 72–88.
- Головаха І.* Суспільно-політичні і філософські погляди Лесі Українки. – К.: Держполітвидав, 1953. – 212 с.
- Гончаренко М.В.* Естетичні погляди І.Я. Франка // Вісник АН УРСР. – 1950. – № 10. – С. 37–47.
- Горак Г.* Сорок сороков – К.: Стилос, 2009. – 365 с.
- Горський В.* Дещо про історію з історією філософії (суб'єктивні нотатки свідка) // Філософія в українській культурі (методологія та історія). – К.: Центр практичної філософії, 2001. – С. 151–163.
- Горський В.* Історія філософії у контексті культури // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – № 3. – С. 99–109.
- Горський В.* Поняття “філософська культура” в історико-філософській науці // Філософська думка. – 1980. – № 4. – С. 60–71.
- Данилова Т.* Східнослов'янська рецензія пам'ятки “Стефаніт” і “Іхнілат” // Проблеми філософії. – 1992. – Вип.94. – С. 51–60.
- Дмитренко Я.* Общественно-политические и философские взгляды Т.Г. Шевченко. – М.: Изд-во АН СССР, 1954. – 172с.
- Добрянська Н.* Філософи Київської Духовної Академії і становлення “філософії всеєдності” В.С. Соловйова // Вісник Львівського ун-ту. Сер.: Сусп. наук. – 1992. – Вип.30. – С. 24–29.
- Духовна мудрість древньої Русі як тип філософської культури:* Конспект матеріалів до семінару зі спецкурсу “Історія філософської думки в Україні” / С. Левицький (укл.). – К.: Київ. лінгвіст. ун-т, 1995. – 36с.
- Егорова К.И.* Н.Г. Чернышевский и украинские писатели демократы 70–90 годов XIX ст. // Праці Одеського державного університету. – Одеса, 1950. – Т. XII, вип. 1. – С. 99–131.
- Євдокименко В.Ю.* Суспільно-політичні погляди Панаса Мирного. – К.: АН УРСР, 1955. – 192 с.
- Жмир В.* Національна свідомість українців // Етнонаціональний розвиток України. – К.: Генеза, Довіра, 1996. – С. 105.
- Жулинская Э.* Юрий Крижанич и аристотелизм // Отечественная философская мысль XI–XVII вв. и греческая культура. – К., 1991. – С. 291–300.
- З історії вітчизняної філософської та суспільно-політичної думки* / Ред.кол.: Д.Х. Остриянин та ін. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – 140 с.
- З історії суспільно-політичної та філософської думки на Україні* / Ред.кол.: Д.Х. Остриянин (відп.ред.) та ін. – К.: Вид-во АН УРСР, 1956. – 148 с.
- З історії філософської думки на Україні.* Зб. ст. / Ред. колегія: чл.-кор. АН УРСР Д.Х. Остриянин (відп. ред.) та ін. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – 212 с.
- Забужко О.* Українство як філософська проблема на сучасному етапі // Слово і час. – 1992. – № 8. – С. 29–36.

- Завгородній Ю.* Образ Індії у середньовічних текстах доби Київської Русі // Київські обрії: Історико-філос. нариси. – К.: Стилос, 1997. – С. 40–45.
- Іванов Л.* Літературно-естетичні погляди М. Коцюбинського 1890–1900 років // Наукові записки Дніпропетровського університету. – 1950. – Т. XXXVI. Сб. работ филологического факультета. – Вип. 5. – С. 49–101.
- Історія філософії та культура* / В. Горський, В. Кумаков, В. Форстер та ін.; Відп. ред. А. Гордієнко. – К.: Наукова думка, 1991. – 284 с.
- Йолон П.Ф.* Павел Васильевич Копнин и украинская философская мысль. Из опыта личного общения // Павел Васильевич Копнин. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2010. – С. 172–200.
- Какуля Ш.* Із ідейно-філософських взаємозв'язків українських і грузинських революціонерів-демократів // Проблеми філософії: Міжвід. наук. зб. – 1973. – Вип. 30. – С. 27–32.
- Калиновський С.* Курс філософії, прочитаний (Стефаном Калиновським) у Києво-Могилянській колегії для ширих аматорів мудрості року Божого 1729 / З вступ. статтею В.М. Нічик. “Філософія в Києво-Могилянській академії. Стефан Калиновський”; пер. з лат. В.П. Маслюк. Спец. ред.: М.Д. Рогович. Філософська ред.: В.М. Нічик // Філософська думка. – 1969. – № 3. – С. 89–102.
- Кашуба М.* Место Георгия Кониского в украинско-белорусских философских взаимосвязях // Идейные связи прогрессивных мыслителей братских народов (XVII–XVIII вв.) – К.: Наукова думка, 1978. – С. 135–162.
- Кирилюк Є.П.* Шевченко і Чернишевський // Праці Київського державного університету. – 1954. – Т. 1. – С. 157–168.
- Кримський С.* Архетипи української культури // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. – К.: Фенікс, 1996. – С. 91–112.
- Куценко Н.* К истории Киевской духовной академии: Иннокентий (Борисов) и Яков Михайлов – становление двух типов академического мышления // Київські обрії: Історико-філос. нариси. – К., 1997. – С. 113–125.
- Лесин В.* Суспільно-політичні погляди Лесі Українки // Жовтень. – 1951. – № 1. – С. 75–79.
- Лісовий В.* Українська філософська думка 60-80-х років // Філософська думка. – 2007. – № 3. – С. 64–80.
- Лісовий В.* Українська філософська думка 60-80-х років (стаття друга) // Філософська думка. – 2007. – № 4. – С. 117–140.
- Лой А.М.* Філософія та світогляд у пізньому марксизмі // Пізній радянський марксизм та сьогодення // Філософсько-антропологічні студії 2003. – К.: Стилос, 2003. – С. 103–130.
- Ломонос-Ровна Г.* З історії філософії в Києво-Могилянській колегії (“Підручник логіки” Й. Кононовича – Горбачького // Наукові записки Ін-ту філософії АН УРСР. – 1961. – Т. VII. – С. 24–39.
- Мазур В.* Спроба теоретико-методологічного обґрунтування поняття українська національна філософія // Філософський метод: перед лицем нових парадигм. – Львів–Одеса, 1997. – С. 111–115.
- Манзенко П.* Некоторые вопросы исследования взглядов Т.Г. Шевченко // Научные доклады высшей школы. Философские науки. – 1976. – № 4. – С. 98–105.
- Масич И.М.* К вопросу о мировоззрении Т.Г. Шевченко // Философские науки. – 1973. – № 6. – С. 86–95.
- Мінаков М.* Невловима впливовість тоталітаризму: радянська філософія і сучасний інтелектуальний ландшафт // Україна модерна. – 2009. – № 3. – С. 207–227.
- Нарис історії філософії на Україні* / Ред. колегія: Д. Острянин та ін. – К.: Наукова думка, 1966. – 656 с.
- Національна філософія: сучасне, минуле та перспектива.* Харків. сквородинські читання. Тези доповідей... / Харківський ун-т; Ред. кол.: О. Мамалуй та ін. – Харків, 1993. – 215с.

- Ничик В.* Из истории молдавско-украинских культурных связей в первой половине XVII в. // Очерки философских связей XVII–XX вв. – Кишинев, 1977. – С. 6–17.
- Ничик В.* Внесок діячів Києво-Могилянської академії в єднання духовних культур російського, українського й білоруського народів // Філософська думка. – 1974. – № 5. – С. 67–80.
- Ничик В.* Філософія в Києво-Могилянській академії. Теофан Прокопович // Філософська думка. – 1970. – № 4. – С. 94–96.
- Острянин Д.Ф., Евдокименко В.Е., Новиков М.И., Танчер В.К.* Об атеизме Т.Г. Шевченко // Философские науки. – 1976. – № 2. – С. 82–89.
- Пильгук І.І.* Шевченко і Белінський // Наукові записки Київського педагогічного інституту. Філософічна серія. – 1954. – № 4. – С. 59–76.
- Попович М.* Логіка і культура в контексті творчості П. Копніна // Філософські читання пам'яті Павла Копніна (4–5 жовтня 1996 р.). – К.: Київськ. ун-т ім. Т. Шевченка, 1996. – С. 31–44.
- Попович М.* Про філософську культуру країни на ім'я «СРСР» // Філософська думка. – 2009. – № 3. – С. 5–15.
- Почапський А.* Філософія в Харківському університеті у першій чверті XIX ст. // Філософська думка. – 1971. – № 3. – С. 108–115.
- Пролев С.В.* Мысль и страх: советская философия как ситуация мышления // Пізній радянський марксизм та сьогодення: Філософсько-антропологічні студії 2003. – К.: Стилюс, 2003. – С. 28–41.
- Рассоха І.* Про національні корені української філософії // Філософія. Історія культури. Освіта: Доповіді та повідомлення III Міжнар. конгресу українців. – Харків, 1996. – С. 45–48.
- Розумний М.* Історико-культурні передумови зародження української ідеї // Пам'ять століть. – 1997. – № 3. – С. 52–67.
- Сігов К.* Бубер і Чижевський: до аналізу утопії “Я – ТИ” // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 1–2. – С. 74–82.
- Сорока М.* Проблема мови та мислення в творчості Гумбольдта та Потєбні // Вісник Київськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер.: Філософія. Політологія. – 1996. – Вип. 25. – С. 237–239.
- Стратий Я.М.* П.В.Копнин и его роль в исследовании украинской философской мысли XVII–XVIII вв. // Павел Васильевич Копнин. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2010. – С. 207–229.
- Табачковський В.* У пошуках невтраченого часу (Нариси про творчу спадщину українських філософів-шістдесятників). – Київ: ПАРАПАН, 2002. – 300 с.
- Творчість Т.Г. Шевченка у філософській культурі України:* Зб. наук. праць / АН України, Ін-т філософії; Відп. ред. М. Лук. – К.: Наукова думка, 1992. – 142 с.
- Тихолаз А.* Духовно-академічна освіта та становлення філософії у Київській духовній академії // Київські обрії: Історико-філос. нариси. – К., 1997. – С. 91–112.
- Философская культура Украины и отечественная общественная мысль XIX–XX вв.* / Н.И. Лук, В.Д. Белодед, И.Г. Герасимьяк и др.; Отв. ред. Н.И. Лук. – К.: Наукова думка, 1990. – 265 с.
- Шевченко В.* Проблема національного в українській філософії // Проблеми філософії. – 1992. – Вип. 94. – С. 3–12.
- Шевченко В.* Ф. Прокопович і Г. Гегель: дві версії діалектики // Спадщина Памфіла Юркевича: світовий і вітчизняний контекст. – К.: НАУКМА, 1995. – С. 268–279.
- Шинкарук В.* Вернадський В. та Кант І. Гуманітарні традиції і сучасність // Розбудова держави. – 1993. – № 10. – С. 51–55.
- Шинкарук В.І.* «Хрущовська відлига». Нові тенденції в дослідженнях інституту філософії АН України в 60-х роках // Філософські читання пам'яті Павла Копніна (4–5 жовтня 1996 року). – К.: РВЦ «Київський університет», 1996.

Mediaevalia Ucrainica: ментальність та історія ідей / АН України, Археогр. коміс., Ін-т укр. археографії: (Редкол.: Г. Боряк та ін.). – К.: Б.в., 1992. – Т. 1. – 121 с.

Mediaevalia Ucrainica: ментальність та історія ідей / АН України. Ін-т укр. археографії: (Ред. кол.: Г. Боряк та ін.). – К.: 1993. – Т. 2. – 135 с.

Sergiy Yosypenko, Olena Vdovyna, Mykola Symchych

History of Ukrainian philosophy as a sphere of research and academic discipline in 1950-2000

The authors of the article tried to consider the researches on the history of Ukrainian philosophy conducted in Ukraine in 1950-2000 as primarily an academic discipline. The development of this discipline was influenced by both institutional and extra-institutional (mainly ideological) factors. To distinguish which factors dominated in different periods the authors carried out a content analysis of publications (monographs, academic and popular articles, dissertations) which were published at that time. The unit of the analysis was the title of a publication. As a result of this study, there were distinguished four periods of the development of this academic discipline: 1) 1950-1968, 2) 1969-1972, 3) 1973-1990, 4) 1991-2000. Each of these periods is characterized by different publication intensity and the domination of different topics.

Sergiy Yosypenko, Doctor of sciences in philosophy, head of the Department of the History of Ukrainian Philosophy, Hr. Skovoroda Institute of Philosophy, NAS Ukraine

Olena Vdovyna, PhD in philosophy, research fellow of the Department of the History of Ukrainian Philosophy, Hr. Skovoroda Institute of Philosophy, NAS Ukraine

Mykola Symchych, PhD in philosophy, research fellow of the Department of the History of Ukrainian Philosophy, Hr. Skovoroda Institute of Philosophy, NAS Ukraine

Сергій Йосипенко, д. філос. н., завідувач відділу історії філософії України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України

Олена Вдовина, к. філос. н., науковий співробітник відділу історії філософії України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України

Микола Симчич, к. філос. н., науковий співробітник відділу історії філософії України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України

Сергей Йосипенко, д. филос. н., заведующий отделом истории философии Украины, Институт философии им. Г. С. Сковороды НАН Украины

Елена Вдовина, к. филос. н., научный сотрудник отдела истории философии Украины, Институт философии им. Г. С. Сковороды НАН Украины

Николай Симчич, к. филос. н., научный сотрудник отдела истории философии Украины, Институт философии им. Г. С. Сковороды НАН Украины
